

ȘCOALA NAȚIONALĂ DE STUDII POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

ȘCOALA DOCTORALĂ DOMENIUL ȘTIINȚE POLITICE

**CONTRIBUȚIA INSTRUMENTELOR STRUCTURALE LA
DEZVOLTAREA REGIONALĂ. STUDIU DE CAZ: IMM-URILE DIN
ROMÂNIA**

REZUMAT

Coordonator științific:

Prof. Univ. Dr. Iordan Gheorghe BĂRBULESCU

Doctorand:

Andreea Valeria FARCAȘ

BUCUREȘTI

2021

CUPRINS

INTRODUCERE	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL 1. OPȚIUNI TEORETICO – METODOLOGICE	Error! Bookmark not defined.
Scopul cercetării	Error! Bookmark not defined.
Obiective	Error! Bookmark not defined.
Ipoteze	Error! Bookmark not defined.
Designul cercetării	Error! Bookmark not defined.
Dimensiunile cercetării	Error! Bookmark not defined.
Etapetele cercetării	Error! Bookmark not defined.
Metode și tehnici utilizate	Error! Bookmark not defined.
Limitele cercetării	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL 2. FUNDAMENTAREA TEORETICĂ	Error! Bookmark not defined.
Definirea conceptelor	Error! Bookmark not defined.
Politici publice comune	Error! Bookmark not defined.
Dezvoltarea conceptului de competitivitate	Error! Bookmark not defined.
Analiză și evaluare de politici și programe	Error! Bookmark not defined.
Prezentarea teoriilor. Neoinstituționalismul	Error! Bookmark not defined.
Neoinstituționalismul sociologic	Error! Bookmark not defined.
Neoinstituționalismul de tip alegere rațională	Error! Bookmark not defined.
Noua economie instituțională	Error! Bookmark not defined.
Cadrul de analiză	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL 3. DINAMICA INSTITUȚIONALĂ ȘI POLITICILE PUBLICE ADRESATE SECTORULUI IMM	Error! Bookmark not defined.
Rolul IMM-urilor la nivelul strategiilor europene pentru dezvoltare regională Error! Bookmark not defined.	
Rolul IMM-urilor la nivelul strategiilor naționale pentru dezvoltare și creștere economică Error! Bookmark not defined.	
Analiza evoluției sectorului IMM din România în context european. Tendințe ale IMM-urilor la nivelul Uniunii Europene și la nivel național	Error! Bookmark not defined.
Politica de Coeziune Economică, Socială și Teritorială ca principal promotor al sectorului IMM la nivelul Uniunii Europene	Error! Bookmark not defined.
Cadrul de programare și implementare a Politicii de Coeziune Economică, Socială și Teritorială în România	Error! Bookmark not defined.

Mecanisme de sprijin pentru sectorul IMM prin instrumente structurale și de coeziune. Designul intervențiilor pentru creșterea competitivității IMM-urilor din România...Error! Bookmark not defined.

CAPITOL 4. ANALIZA CONTRIBUȚIEI FONDURILOR STRUCTURALE ȘI DE COEZIUNE LA CREȘTEREA COMPETITIVITĂȚII SECTORULUI IMM DIN ROMÂNIAError! Bookmark not defined.

Cadrul de analiză al efectelor intervențiilor publice conform perspectivei UE. De la proiect la program Error! Bookmark not defined.

Indicatori de monitorizare și evaluare Error! Bookmark not defined.

Analiza impactului utilizării instrumentelor structurale adresate întreprinderilor mici și mijlocii (IMM)..... Error! Bookmark not defined.

Analiza contribuției intervențiilor pentru dezvoltare producție și servicii Error! Bookmark not defined.

Analiza contribuției intervențiilor pentru cercetare-dezvoltare-inovare .Error! Bookmark not defined.

CAPITOLUL 5. CERCETARE ASUPRA COMPETITIVITĂȚII IMMError! Bookmark not defined.

Datele cercetării și interpretarea lor – prezentarea eșantionului ... Error! Bookmark not defined.

Interpretarea datelor obținute prin chestionar Error! Bookmark not defined.

Sinteza rezultatelor Error! Bookmark not defined.

CONSIDERAȚII FINALE ȘI RECOMANDĂRI..... Error! Bookmark not defined.

BIBLIOGRAFIE..... Error! Bookmark not defined.

ANEXE Error! Bookmark not defined.

Anexa 1- Chestionar Error! Bookmark not defined.

ANEXA 2 – SURSE DE FINANȚARE PENTRU IMM ÎN PERIOADA DE PROGRAMARE 2007-2013 Error! Bookmark not defined.

ANEXA 3 – SURSE DE FINANȚARE PENTRU IMM ÎN PERIOADA DE PROGRAMARE 2014-2020 Error! Bookmark not defined.

LISTĂ DE TABELE ȘI FIGURI..... Error! Bookmark not defined.

Concepte cheie: politici publice comune, întreprinderi mici și mijlocii (IMM), evaluare de politici și programe, competitivitate, neoinstituționalism, dezvoltare regională.

Introducere

Prezenta teză tratează problematica impactului politicii de coeziune asupra beneficiarilor privați de tip întreprinderi mici și mijlocii, urmărind evidențierea efectelor generate la nivelul acestora, în special în ceea ce privește competitivitatea. Abordarea subiectului s-a realizat la intersecția mai multor teorii și domenii de studiu, respectiv neoinstituționalism, politici publice, evaluare de programe, management.

Lucrarea înglobează două direcții de cercetare:

1) o direcție de cercetare teoretică, ce are ca scop stabilirea unui model de analiză a efectelor finanțării prin politica de coeziune, model ce poate fi aplicat pentru înțelegerea schimbărilor produse la nivelul beneficiarilor privați;

2) o direcție de cercetare aplicativă, transpusă în realizarea unei metaevaluări a documentelor de evaluare de impact existente, și materializată într-o cercetare proprie (anchetă bazată pe chestionar), cu scopul de a identifica efectele pozitive la nivelul beneficiarilor privați de tip IMM, respectiv de a evidenția schimbările produse la nivel organizațional, cu accent pe studiul factorilor care influențează competitivitatea.

În acest sens, am urmărit evidențierea efectelor accesării finanțărilor aferente politicii de coeziune asupra dinamicii interne a IMM-urilor, scopul fiind stabilirea acelor factori care contribuie la creșterea competitivității acestora. Întrebarea relevantă pentru cercetarea efectuată a fost în ce măsură există, la nivel organizațional, și alți factori care contribuie – dincolo de normele, regulile și constrângerile asumate prin semnarea contractului de finanțare – la crearea unei culturi

organizaționale orientată spre competitivitate. Cu alte cuvinte, demersul de cercetare și-a propus să analizeze, din perspectivă neoinstituționalistă, efectele accesării finanțărilor asupra organizațiilor de tip privat.

Cercetarea a fost efectuată luând în considerare finanțările adresate beneficiarilor privați prin intermediul politicii de coeziune, întrucât aceasta acoperă cele mai multe investiții de infrastructură/dotare și de cercetare-inovare. Totodată, politica de coeziune beneficiază de cea mai substanțială alocare de resurse dintre politicile europene, evaluarea rezultatelor obținute în urma implementării ei reprezentând o etapă importantă în planificarea exercițiilor financiare ulterioare. Paradigma de cercetare utilizată în prezenta lucrare are la bază o abordare deductivă, de la general la particular, urmărind schema politici – programe – proiecte. Analiza de conținut s-a realizat asupra datelor generale cu privire la politicile adresate sectorului IMM, programelor de finanțare, evaluărilor de impact oficiale. În ceea ce privește datele particulare obținute din cercetarea realizată, acestea au fost abordate interpretativ, în raport cu modelul de analiză construit pentru a explica, din perspectivă neoinstituționalistă, efectele produse la nivelul beneficiarilor privați de finanțare prin politica de coeziune.

În plan teoretic, teza prezintă o serie de concepte inter-relaționate, de interes pentru subiectul cercetării: politici publice comune, competitivitate, evaluare de politici și programe. În plan practic, am analizat evoluția politicilor și strategiilor la nivel european și la nivel național cu privire la competitivitatea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, am analizat mecanismele de implementare a politicii de coeziune. Cercetarea a urmărit mai multe dimensiuni, dintre care amintesc analiza efectelor politicii de coeziune – așa cum sunt raportate acestea prin intermediul evaluărilor efectuate la nivelul programelor operaționale – și analiza efectelor finanțării – în maniera în care acestea sunt percepute de către beneficiarii de tip IMM.

Structura lucrării

Lucrarea este structurată în cinci capitole, urmărind obiectivele definite conform metodologiei de cercetare.

În primul capitol am prezentat metodologia cercetării și designul cercetării. Obiectivele urmărite în cercetare au fost:

1. Definirea conceptului de competitivitate în contextul Politicii de Coeziune Economică, Socială și Teritorială;
2. Analiza designului intervențiilor specifice prin instrumente structurale ce urmăresc creșterea competitivității IMM-urilor;
3. Corelarea designului programelor operaționale specifice cu impactul acestora asupra competitivității IMM-urilor;
4. Analiza, din perspectiva beneficiarilor, a efectelor finanțării nerambursabile adresate IMM-urilor asupra competitivității acestora.

Pentru determinarea factorilor cu influență asupra competitivității beneficiarilor de finanțare prin politica de coeziune, am formulat următoarele întrebări:

- ✓ Cum este definită competitivitatea în cadrul științelor politice? Care sunt dimensiunile competitivității din perspectiva social-politică?
- ✓ Care este rolul IMM-urilor în consolidarea coeziunii economice, sociale și teritoriale la nivelul Uniunii Europene?
- ✓ Cum este evaluată competitivitatea IMM-urilor prin cadrul formal de evaluare a instrumentelor structurale?
- ✓ Care este percepția beneficiarilor privați cu privire la efectele finanțării instrumentelor structurale asupra competitivității?
- ✓ Care sunt factorii interni și externi care influențează competitivitatea beneficiarilor privați?

Teza a pornit de la două premise referitoare la mecanismul de funcționare a intervențiilor publice europene ce vizează scăderea disparităților regionale prin creșterea competitivității sectorului IMM. În primul rând, lucrarea s-a fundamentat pe legătura cauzală dintre dezvoltarea regională și dezvoltarea sectorului IMM, acesta din urmă constituind un factor necesar, dar nu și suficient pentru atingerea obiectivelor Politicii de Coeziune Economică, Socială și Teritorială. Iar în această direcție, lucrarea a realizat o analiză a modului în care este perceput rolul IMM-urilor în realizarea politicilor publice comune. În al doilea rând, cercetarea a fost construită pornind de la premisa că nivelul competitivității este un factor cheie în dezvoltarea sectorului IMM. În acest sens, lucrarea a analizat modul în care este teoretizat conceptul de competitivitate la nivel european, în contextul economiei sociale de piață pe care se fundamentează modelul comunitar și a mecanismelor prin care sunt operaționalizate.

Astfel, ipoteza principală pe care s-a bazat designul cercetării a fost următoarea: **Cu cât IMM-urile beneficiază mai mult de finanțare prin instrumente structurale și de coeziune, cu atât dovedesc o capacitate mai mare de a-și menține și chiar crește competitivitatea.**

În capitolul 2 am dezvoltat principalele concepte și teorii utilizate pentru realizarea cercetării, respectiv am dezvoltat utilizarea conceptelor de politici publice comune, competitivitate și evaluare de politici și programe. Totodată, am prezentat teoria neoinstituționalismului pe baza căreia am realizat interpretarea datelor obținute prin cercetare. Pentru a trata problematica efectelor instrumentelor financiare prin politica de coeziune asupra beneficiarilor de tip IMM am construit un cadru de analiză al factorilor interni și externi ce pot avea impact asupra competitivității beneficiarilor de finanțare. Matricea factorilor a fost structurată pe cinci dimensiuni, în conformitate cu principalele probleme identificate de către IMM-urile din România, respectiv anagajarea și pregătirea personalului, scăderea cererii, concurența, accesul la finanțare și calitatea managementului.

În capitolul 3 am analizat politicile și strategiile europene și naționale adresate creșterii competitivității sectorului IMM și dinamica acestora, cu scopul evidențierii principalelor mecanisme de sprijin și a modului în care acestea răspund nevoilor reale. Drept studiu de caz, am analizat politica de coeziune economică, socială și teritorială ca principal instrument de finanțare pentru creștere economică și dezvoltare regională, prezentând cadrul de implementare și obiectivele pentru cele două perioade de programare desfășurate de la aderarea României la Uniunea Europeană. Au fost analizate dinamica instituțională și politicile ce influențează mediul în care IMM-urile își desfășoară activitatea și dirijează sursele de finanțare, cu scopul de a răspunde întrebării: „Care sunt factorii externi ce sprijină creșterea competitivității IMM-urilor în contextul finanțării acestora prin politica de coeziune?” Așa cum am evidențiat în analiza literaturii de specialitate, conform neoinstituționalismului de tip alegere rațională, instituțiile sunt cele care definesc regulile jocului și modelează comportamentele actorilor raționali prin utilizarea unui sistem de stimulente și sancțiuni. Din această perspectivă, putem afirma că activitatea IMM este reglementată de o serie de legi, norme, politici și strategii cu impact asupra competitivității. În contextul aderării României la Uniunea Europeană, cadrul legislativ și normativ pentru sectorul IMM s-a modificat, ca urmare a necesității armonizării și aplicării regulamentelor/strategiilor/politicilor europene, determinând și o schimbare la nivel instituțional,

de tipul izomorfismului coercitiv (conformare la reguli) sau normativ (specializare similară, standarde comune, proceduri de lucru comune). Instituționalizarea competitivității IMM este susținută de un cadru normativ care se adaptează cerințelor și orientărilor strategice existente la nivelul Uniunii Europene.

În capitolul 4 a fost analizat sistemul de intervenție prin politica de coeziune în România, cu scopul de a răspunde la întrebarea: „Care este impactul intervențiilor asupra IMM-urilor și ce schimbări sunt produse la nivelul acestora și la nivel macroeconomic?” Din perspectiva neoinstituțională, sistemul de intervenție prin politica de coeziune vizează ansamblul programelor operaționale și a domeniilor de intervenție specifice, al modalităților de monitorizare și evaluare a intervențiilor, regulamente și norme (contracte de finanțare). Totodată, există reglementări specifice prin care sunt stabiliți actori (Autoritățile de management/organisme intermediare, evaluatori, beneficiari), dar și acțiuni (implementare, monitorizare, evaluare, sustenabilitate) și stimulente sau sancțiuni (obținerea/retragerea finanțării, corecții etc.).

În capitolul 5 am urmărit măsurarea percepției cu privire la competitivitatea creată prin obținerea finanțării și, prin aceasta, analiza întrebării: „Care sunt factorii organizaționali și factorii externi percepuți de către beneficiarii privați ca având impact asupra competitivității?” O explicație poate fi oferită de neoinstituționalismul sociologic, care susține că, în condiții de incertitudine, beneficiarii tind să copieze acele modele instituționale de succes pentru obținerea finanțării, manifestându-se astfel izomorfismul mimetic (sunt copiate proceduri, tipuri de activități, sunt achiziționate tehnologii similare). Din perspectiva noii economii instituționale, schimbarea produsă la nivelul IMM în sensul maximizării avantajului competitiv poate fi impusă (prin norme, prevederi contractuale, monitorizări și evaluări), dar și indusă, ca urmare a oportunității identificate și a necesității găsirii aceluși aranjament instituțional care să permită obținerea efectelor scontate.

Pentru culegerea datelor am optat pentru un chestionar electronic, având în vedere distribuția la nivel național a respondenților. Cercetarea s-a desfășurat în perioada septembrie 2010 – iunie 2021. Chestionarul a fost transmis prin email, cu ajutorul Google Forms, la peste 900 de respondenți, însă răspunsurile au fost înregistrate de la un număr de 70 beneficiari, reprezentând aproximativ 7,77% rată de răspuns. Ca urmare a eliminării unor răspunsuri nerelevante, au fost luate în considerare răspunsurile de la 62 de respondenți.

Ca urmare a analizelor realizate, putem concluziona că, pe toate cele cinci dimensiuni abordate, obținerea finanțării a creat efecte pozitive la nivelul beneficiarilor incluși în cercetarea efectuată. Din punctul de vedere al factorilor externi, obținerea finanțării a facilitat extinderea/diversificarea gamei de produse/servicii, creșterea calității acestora, astfel încât concurența este resimțită mai puțin în rândul respondenților. Accesul la finanțare poate produce gradual efecte în funcție de tipul de beneficiar, factorii interni de influență, orientarea managementului. Cu cât organizațiile sunt mai orientate spre dezvoltarea unor strategii pe termen lung, bazate pe inovare și adaptare, cu atât efectele finanțării sunt mai puternic resimțite în ceea ce privește competitivitatea. Maximizarea profitului este chiar scopul funcționării organizațiilor de tip IMM, iar creșterea accesului la resursele financiare europene este un factor care contribuie la atingerea acestuia.

Obținerea finanțării este parte a unui proces rațional de analiză a nevoilor organizaționale, a criteriilor de eligibilitate și a probabilității ca organizația să se mențină competitivă cel puțin pe o perioadă de minim 3 ani de la finalizarea implementării proiectului. Astfel, decizia de a obține finanțare este determinată de factori economici (necesarul de finanțare), tehnologici (aparitia, într-un ritm accelerat, a noilor tehnologii), sociali (capital de imagine) și contextuali (competiția, oportunități de intrare pe noi piețe etc.). Urmărind interpretările efectuate, putem constata că, în urma unei analize cost-beneficiu, organizațiile care dispun de resurse mai mari sunt mai dispuse să acceseze o finanțare. Aceasta se datorează și faptului că, în lupta pentru profit, organizațiile pun accent pe maximizarea avantajului competitiv, alocând resurse materiale necesare pentru aceasta. Cu cât o organizație are mai multe resurse de alocat, cu atât își permite să se extindă pe noi piețe, să inoveze, să își creeze un avantaj competitiv, iar finanțarea prin politica de coeziune îi oferă acces la astfel de resurse. În special organizațiile recent înființate și cele mici sunt în luptă permanentă pentru resurse, întrucât în lipsa acestora nu pot supraviețui.

Printre cei mai importanți factori care determină competitivitatea respondenților amintim: adaptabilitatea angajaților, managementul, orientarea spre creștere. Cadrul legislativ și normativ, adaptat de la nivel european la nivel național, poate dirija dezvoltarea sectorului IMM, însă performanța nu poate fi obținută decât prin adaptarea acestuia la nevoile identificate în plan local. Respondenților le sunt impuse anumite standarde prin contractele de finanțare, însă, în măsura în care acestea nu sunt orientate spre performanță, efectele finanțării asupra competitivității pot fi reduse. Procesul obținerii și implementării finanțării creează la nivelul beneficiarilor atitudini și

valori noi, întrucât, pe de-o parte, aceștia trebuie să se supună „regulilor jocului”, iar, pe de alta, să mențină sau să obțină avantajul competitiv. Toate regulile și procedurile ce alcătuiesc cadrul de implementare a instrumentelor structurale funcționează ca norme (instituții sociale), astfel încât beneficiarii primesc sancțiuni sau recompense în funcție de comportamentul pe care îl adoptă. În același timp însă, actorii trebuie să respecte și normele impuse de alte instituții aflate în continuă schimbare (piața, cererea, competiția), astfel încât, pe măsură ce organizațiile sunt mai adaptabile, acestea au șanse mai mari să își păstreze avantajul competitiv.

Capacitatea respondenților de a utiliza și alte surse de finanțare este un factor care stimulează competitivitatea, în comparație cu alte IMM-uri care nu au acces la alte surse de finanțare a afacerii. De asemenea, orientarea spre inovație reprezintă un alt factor ce poate contribui la competitivitatea respondenților, în condițiile în care se observă în rândul acestora o tendință de valorizare și instituționalizare a inovării.